

AFRİKA DEVLETLERİ EKONOMİK TOPLULUĞU (ECOWAS) ÜYESİ GANA VE
GİNE'DE DARBELER VE SİYASİ İSTİKRAR

*Süleyman GÜNEŞ
**Zekeriya KESİRİK
***Mehmet SUNAÇ
****Hüseyin ÖZTÜRK
*****Cengiz TEMİZ

Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi

15. 09. 2023

Makale Kabul Tarihi

25. 10. 2023

Atf Bilgisi

Chicago: Süleyman Güneş, Zekeriya Kesirik, Mehmet Sunaç, Hüseyin Öztürk, Cengiz Temiz, “Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (Ecowas) Üyesi Gana Ve Gine’de Darbeler Ve Siyasi İstikrar”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, 2023, ss. 10- 27.

Apa: Güneş, S., Kesirik, Z., Sunaç, M., Öztürk, H., Temiz, C. (2023), “Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (Ecowas) Üyesi Gana Ve Gine’de Darbeler Ve Siyasi İstikrar”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, ss. 10-27.

Özet

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’nda tarihten silinmesinden sonra Afrika’nın kuzeyini işgal eden Fransa, İngiltere ve İtalya kısa bir süre içerisinde Orta Afrika’yı da ele geçirmiştir. 15. yüzyılın sonlarında Güney ve Batı Afrika’nın işgali ve sömürüsü Osmanlı sonrası çok daha feci boyutlara ulaşmıştır. Özellikle Hindistan ve uzak doğuda Fransız rekabetinden kurtulmak isteyen İngilizler Afrika’nın büyük bölümünü Fransızlara terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu rekabetsiz ortamda Fransa bütün Afrika’yı

* Müdür, Şehit İbrahim Halil Açıkgöz İlkokulu, 27sgunes@gmail.com, Orcid: 0009-0008-8741-2134

**Uzman Öğretmen, Mehmet Akif İnan Ortaokulu, zekeriyakesirik44@gmail.com, Orcid: 0009-0002-2195-7082

*** Müdür, Mehmet Akif İnan Ortaokulu, msunac18@gmail.com, Orcid: 0009-0007-6019-7852

**** Müdür, Nuri Pazarbaşı İlkokulu, h.ozturk7878@gmail.com, Orcid: 0009-0006-6310-196X

***** Müdür, Münif Paşa Ortaokulu, cengiztemiz2746@gmail.com, Orcid: 0009-0009-5785-377X

Frankafon milletler cemiyetine dönüştürmek için sürdürdüğü işgal ve sömürü sistemi, 2010 yılında yaşanan Arap Baharı sonrasında Çin, Türkiye ve Rusya gibi ülkelerin bölgeye girmeye başlaması ve kara kıtanın kaderini değiştirecek projelerin yürürlüğe konulması kendi kaderleri üzerinde hak sahibi olmak isteyen Afrikalıları harekete geçirmiştir. Bu hareketlenme doğrudan Fransa'ya karşı başlatılan ayaklanma ve Fransa tarafından kurulmuş olan orduların saf dışı bırakılmasına yönelik darbelerle desteklenmeye başlamıştır.

Bu makalede Fransa'nın yüzyılları aşkın sömürü sistemini bertaraf etmek üzere son 10 yılda başlamış olan darbelerin meydana geldiği Afrika ülkelerinden Gana ve Gine'de neler olduğu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Çin, Darbe, Fransa, Gana, Gine, Türkiye, Rusya

Abstract

After the Ottoman Empire was erased from history in the First World War, France, England and Italy occupied the north of Africa and captured Central Africa in a short time. The occupation and exploitation of South and West Africa in the late 15th century reached much more disastrous levels after the Ottoman Empire. The British, who wanted to get rid of French competition especially in India and the Far East, had to cede most of Africa to the French. In this uncompetitive environment, France's system of occupation and exploitation to transform the whole of Africa into a Francophone league of nations, the fact that countries such as China, Turkey and Russia began to enter the region after the Arab Spring in 2010, and the implementation of projects that will change the fate of the dark continent, led to the emergence of a group of people who wanted to have rights over their own destiny. It mobilized Africans. This movement began to be supported directly by the uprising launched against France and the coups aimed at eliminating the armies established by France.

This article will focus on what is happening in Ghana and Guinea, two African countries where coups have occurred in the last 10 years to eliminate France's centuries-old system of exploitation.

Key Words: Africa, China, Coup, France, Ghana, Guinea, Turkey, Russia

Giriş

Osmanlı Devleti 1517 yılında Mısır'ı feth ettiğinde Afrika'nın en güneyi Ümit Burnu Avrupalılar tarafından, özellikle İspanyol ve Portekizliler tarafından işgale başlanmıştı. Bu işgal Osmanlıların Kuzey ve Doğu Afrika sahillerinde ilerleyişi sırasında Batı Afrika sahillerinde göstermelik bir şekilde ticari koloniler kurularak, küçük aşiret ve kabile reisleriyle iyi ilişkiler çerçevesinde geliştirilmiştir. Ülkelerin can damarı olan madenler, yeraltı ve yerüstü kaynakları sömürüldükçe zayıflayan bu kabilelere karşı zor kullanılarak toprakları ellerinden alınmış ve Avrupa'dan getirilen aileler buralarda yerleştirilerek büyük Beyaz Adam kolonileri kurulmaya başlanmıştır. Bu koloniler zaman içerisinde bu ülkelerin toprakları gibi yönetimlerini de ellerine geçirerek, halklarını köle haline düşürmüşlerdir. 19. Yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da kurulmaya başlayan sömürge imparatorlukları bu toprakların tamamında ülkeleri sömürge adı altında aralarında paylaşarak bütün kaynaklarına cebri olarak el koymuş, halklarını Amerika, Avusturalya ve Oratdoğu'da kurdukları büyük çiftliklerde

çalıştırmak amacıyla köle olarak satmaya başladılar. Bu durum Afrika'nın kara kaderine çöken Beyaz adamın yüzyıllar süren vahşetine, katliamlarına ve nihayetinde ülkelerin soyulmasına kadar uzanan kirliliğin bir dönemin yaşanmasına sebep olmuştur.

Ancak 21. yüzyıla girerken 2010'da Afrika'nın kuzeyinde başlayan Arap Baharı, Afrika'da sömürüye karşı yeni bir başkaldırı dönemini başlatmıştır. İngiltere'nin Hindistan ve Uzakdoğuda yalnız kalabilmek için Afrika'yı Fransa'ya terk etmesinden yararlanan Fransa Frankofon Afrika Ulusları adı altında, tıpkı İngiltere'nin uzak doğuda kurmuş olduğu İngiliz Topuluklarına benzer bir sömürü sistemiyle ortaya çıkması ve bu ülkelerin kanını, canını ve bütün kaynaklarını sömürmesine duyulan tepki, 2010 ve sonrasında Afrika'da yeni bir uyanışın temelini oluşturdu.

Yaklaşık 50 yıldır Afrika'da yatırımları olan Çin, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin desteğini alan Afrika ülkeleri özellikle Fransa'nın kıtadan atılmasına yönelik başlattıkları başkaldırı, iki tarafın birbirine yönelik darbe girişimlerine sahne olmuştur. Ancak 2020'li yıllarda bu süreç tersine dönmüş, pandemi döneminde ölüme terk edilen Afrikalılar yavaş yavaş kendilerine yardım etmeyen bu sözde hamilerden kurtulmak ve yeni bir Afrika yaratabilmek için düğmeye basmışlardır. Fransa'nın sömürsünden kurtulmak isteyen ilk ülkeler arasında Gine ve Gana gelmektedir. Aşağıda bu iki devletin Frankofon olmaya bir son vermek için başlatmış oldukları yeni direniş serüveni anlatılacaktır.

Gana

Ülke tarihindeki büyük krallık ve imparatorluklar günümüzde Gana'nın kuzeyinde bulunan bölgelerde kurulmuştur. 15. yüzyılın başlarında Dagombalar Dagomba Krallığı'nı, 16. yüzyılda Mamprusiler, 17. yüzyılda de Gonjalar'da kendi krallıklarını bu bölgelerde ilan etmişlerdir. Tüm bu krallıklar kültürel ve yaşam biçimi açısından günümüzde Burkina Faso'da bulunan Mossi etnik grubundan etkilenmiş, oluşturdukları atlı süvariler ile de güvenliklerini sağlamışlardır. Orta Gana'nın yağmur ormanlarına kadar dayandırdıkları sınırlarını, bölgede başta at yetiştiriciliği olmak üzere hayvancılığı ve tarımı etkileyen çeçe sineği varlığı nedeniyle daha da ileriye taşıyamamışlardır¹.

1200'li yıllara kadar herhangi bir yerleşime sahip olmayan Gana'nın orta bölümleri, bu tarihte kuzeyden daha da aşağılara inerek gelen Akan toplulukları ile birlikte yerleşim almaya başlamıştır. Özellikle 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında hızlı bir göçe sahne

olan bölgede birbirinen kopuk Akan toplulukları birleşerek Bono Krallığı gibi krallıklar oluşturmuşlardır. 1680 yılında kurulan Ashanti Krallığı ile birlikte dağınık krallıklara son verilmiş, Ashanti tüm Akan krallıklarını hâkimiyeti altına alarak birleştirmiş, bu dönemden sonra da Avrupalılar ile sık sık karşı karşıya gelmiştir².

Ülkenin güney bölgelerinde ise günümüzde de bu bölgelerde yaşayan Fantiler, Galar, Eveler ve diğer küçük etnik gruplar yaşamaktaydı. 15. yüzyıl ile 16. yüzyılda bu bölgede yaşayan topluluklar, merkezi bir yönetim ve devlet yapısı oluşturamamışlardır. Avrupalıların bu bölgeye sahil kesiminden ilk defa giriş yaptıklarında bu küçük gruplar ile karşılaşmışlardır³.

Bölgenin kıyı şeritlerinde yaşayan halk çok erken tarihlerde Avrupalılar ile tanışmışlardır. Özellikle 1471 yılından itibaren gelen ilk Avrupalılar olan Portekizli tüccar ve askerlerin bu bölgeye uğramaları Avrupalılar ile olan münasebetleri üst seviyelere çıkarmıştır. Bölgeye gelmelerinden sadece 11 yıl sonra 1482'de yerli kabile reisleri ile anlaşarak sahile üs olarak kullanabilecekleri Elmina Kalesi'ni yapmışlardır. Portekizlilerden sonra bölgeye Danimarka'dan, İsveç'ten, Hollanda'dan, Britanya'dan ve Fransa'dan başta olmak üzere birçok Avrupalı gelmiş, yerliler ile anlaşarak kaleler yapmışlar ve zaman içerisinde birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Afrika kıtasının hiçbir sahil bölgesinde, Gana'nın bu bölgesinde olduğu kadar sık ve birbirine yakın Avrupalıların oluşturduğu kaleler ve üsler bulunmamaktadır. Bu yakınlık bazı kaleler arasında görüş mesafesi uzaklığında yapılmaktaydı. Bu kaleler Avrupalıların mülkü olarak yapılmamaktaydı, kalelerin yapıldığı alanlar ücreti karşılığında kabile reisi tarafından kiralanmaktaydı. Kaleler o dönem için sömürge düşüncesi ile oluşturulmamış, ticari üs olarak inşa edilmiştir. Avrupalılar ilk yıllarında baharat ve altın madeni ilgisi nedeniyle bu bölgede bulunmuş daha sonraki yıllarda buna özellikle Amerika'ya gönderilmek üzerine kurgulanmış köle ticareti de eklenmiştir. Afrikalılar bu ticaret karşılığında silah, mühimmat ve malzeme elde etmekteydi. Avrupalılar ile gerçekleşen bu ilk temaslar daha sonraki yıllarda oluşacak koloni sömürge sisteminden farklı olarak ilerlemekte, Afrikalılar ile Avrupalılar eşit şartlarda ticaret yapmaktaydı. Avrupalılara o dönem verilen kölelerde zengin yerliler tarafından ücreti karşılığında verilmekte ve herhangi bir zorlama ya da baskı

¹ Ahmet Kavas, "Afrika'da Bütünleşme Hareketleri", Stratejik Öngörü, S. 4, 2005, s. 37-47.

² Claire Brunel, "Maghreb Regional Integration", Maghreb Regional and Global Integration: A Dream to Be Fulfilled, (Eds. Gary Clyde Hufbauer and Claire Brunel), Washington, September 2008, p. 7.

³ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

içermemekteydi⁴.

1800'lü yıllara gelindiğinde Britanyalılar ve Hollandalılar diğer Avrupalılara karşı üstünlük kurarak bölgeye hakim olmaya başlamışlardır. 1680 kurulan Ashanti Krallığı mevcudiyetini 1896 yılına kadar sürdürmüştür. Sınırlarının büyük bir bölümünü günümüzde var olan Gana devletinin oluşturduğu krallık, bünyesine kattığı ülkelerin iç işlerine pek müdahalede bulunmaması nedeniyle Ashanti Federasyonu olarak da anılmaktadır. Sömürge sisteminin yoğunlaştığı dönemlere kadar özellikle Hollandalılar ile ticari ilişkilerini sorunsuz ilerleten krallık, altın rezervlerinin yoğun olduğu bölgeye İngilizlerin ilgi duyması ile sorunlar yaşamaya başlamıştır. Afrikalı yerliler ile Avrupalılar arasındaki güvene dayalı eşit ticaret anlayışı yerini askeri alanda daha güçlü olan Avrupalıların ve özellikle İngilizlerin yerel halk üzerindeki baskıcı anlayışına bırakmıştır⁵.

19. yüzyıl içerisinde yaşanan dört farklı savaşta Ashanti güçleri ile Birleşik Krallık güçleri karşı karşıya gelmiş, bunların sonuncusu olan ve 1894 ile 1896 yılları arasında olanı neticesinde Ashanti Krallığı'nın varlığına son verilmiş ve bölge Birleşik Krallık'ın himayesi altına alınmıştır. Bu son savaşta tahtını kaybetmek istemeyen Ashanti kralı İngiliz himayesi altına girmeyi kabul etmiş, ancak İngilizler ilerleyen dönemlerde altın açısından zengin olan bölgenin Fransız ve Alman sömürge yönetimleri tarafından ilhak edilmesi ihtimaline karşı bu öneriyi reddederek ülkenin varlığına tamamen son vererek toprakların tek hakimi olmuştur. Bu olaydan sonra beşinci Ashanti savaşı olarak Altın Taht Savaşı meydana gelmiş, Ashantililerin kutsal olarak gördükleri ve Ashanti kralının oturduğu altın kaplı tahtın İngilizler tarafından talep edilmesi neticesinde Mart 1900 ile Eylül 1900 yılları arasında savaş yaşanmıştır. Yurtdışına sürgüne gönderilmeyen az sayıda Ashantili söz konusu tahtı, İngilizlere teslim etmeyerek sık ormanlık alana saklamış, bu taht ancak 1920 yılında İngilizler tarafından bulunabilmiştir. Birleşik Krallık 1896 yılından bu yana hakim olduğu toprakları 1 Ocak 1902 tarihinden itibaren Altın Sahili sömürgecilik sisteminin bir parçası olarak kendi bünyesine dahil etmiştir⁶.

19. yüzyılın başında bölgede ticari faaliyetler münasebetiyle üsleri bulunan üç ülke kalmıştı. Britanyalı, Hollandalı ve Danimarkalı tüccarlar Altın Sahil de sahip oldukları şahsi

⁴ Achille Mbembe, "General Overview of Issues", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 39–45.

⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

⁶ Jibrin Ibrahim, Democratic Transition in Anglophone West Africa, Dakar/Senegal, 2003, p. 2.

ticari kaleler ile bağlarını bu bölgeden koparmamışlardı. 1821 yılında Britanya hükûmeti önemli bir adım atarak, var olan Britanya kalelerini esnafın ve yerleşimcilerin vazgeçirme çabalarına rağmen bölgeyi Altın Sahil Kolonisi olarak Londra'da bulunan Koloni Bakanlığı na bağlamıştır. 1874 yılında bölge Kraliyet kolonisi olarak ilan edilmiş, Ashanti Krallığı'na da 1902 itibarıyla son verilerek iç kesimlerdeki Ashanti bölgesi ile kuzey bölgelerde de hakimiyeti ele almıştır. Koloni Accra'da bulunan vali tarafından yönetilmiştir. Bölgede bulunan tüm kabile liderleri dolaylı yönetim şekli ile valiye bağlanmış, gerçekte kolonileştirilen kıyı şeridi bölgesinde de 29 kişilik yasama konseyi oluşturulmuş, bu konseye de dokuz Afrikalı seçilmiştir⁷.

II. Dünya Savaşı esnasında birçoğu Güneydoğu Asya'da konuşlandırılmak üzere bu bölgeden 40.000 asker Birleşik Krallık adına savaşa katılmıştır. 1946 yılında yapılan yeni bir düzenleme ile yasama konseyine Ashanti bölgesi ile kuzey bölgelerin de temsilci göndermesine karar verilmiş ve böylece yerel temsilcilerin temsil alanında güçlenmesine neden olunmuştur. 1947 yılında Kwame Nkrumah önderliğinde kurulan United Gold Coast Convention Party (UGCC) hareketi, bir yıl sonra yaşanan kargaşa ve çatışmalar neticesinde ön plana çıkmış ve Nkrumah'da dahil olmak üzere üst düzey yöneticileri yaşananlardan sorumlu tutularak tutuklanmıştır. Yaşanan bu olay Gana tarihinde önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir⁸.

Bundan sonraki iki yıllık süreçte Nkrumah -ki bu dönemde UGCC'den ayrılarak Convention People's Party (CPP) partisini kurmuştur- ülke genelinde organize ettiği boykotlar ve grevler ile Birleşik Krallık'tan ülkenin kendi kendisini yönetme hakkını talep etmiştir. Nkrumah yaşanan bu olaylar neticesinde 1950 yılında Britanyalılar tarafından tutuklanmıştır. Buna rağmen CPP yapılan ilk seçimlerde büyük bir başarı elde etmiş, bir yıl sonra yapılan ikinci seçimleri de ezici çoğunluk ile kazanmışlardır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde vali Charles Noble Arden-Clarke Nkrumah'ı serbest bırakarak hükûmete almak durumunda kalmıştır. 1952 yılının Mart ayında yasama meclisi tarafından yapılan gizli oylama neticesinde Nkrumah Altın Sahil Kraliyet Kolonisinin başbakanı seçilmiştir.

6 Mart 1957'de Britanya Kraliyet kolonisi Altın Sahili ve Britanya Togoland, Gana ismi ile bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsızlık bildirisinden bir yıl önce 1956 yılında

⁷ Bk. J. Goebel, C. Ampagoomian and A. Touré, "Conflict Management Training", Conflict, Social Capital and Managing Natural Resources: A West African Case Study, (Ed. Keith M. Moore), Oxford, 2005.

⁸ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

II. Dünya Savaşı neticesinde Birleşik Krallık'ın Almanya'dan aldığı Togoland'dın batı kesiminde gerçekleştirilen referandumda, halkın büyük bir kısmı yeni oluşturulacak bu ülke ile birleşmeyi kabul etmiştir⁹.

Bağımsızlığın 6 Mart olarak belirlenmesi bilinçli olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tarihte Fanti Federasyonu Britanya Krallığı ile anlaşma yaparak Britanya hakimiyeti altına girmiş, bu hakimiyet 1901 yılında Ashanti Krallığı'nın ve kuzey bölgelerinin ilhakı ile tamamen kolonileşme ile son bulmuştur. Afrika kıtasının batı bölgelerinde yer alan ülkeler içerisinde siyahilerin bağımsızlıklarını ilan ettiği ilk ülke olan Gana, bağımsızlık sonrası dönemlerde de Britanya ile bağlarını tamamen koparmamış, aynı şekilde siyahi Afrika'nın İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki ilk ülkesi olarak ortak üye olarak ikili ilişkileri korumuştur¹⁰.

Ülke bağımsızlığını kazanmasına rağmen kısa süre içerisinde iktidar mücadelelerine sahne olmuştur. Gana'da 1966, 1972, 1978 ve 1979 yıllarında gerçekleştirilen askerî darbeler ile başa gelen ordu mensupları yaşanan sorunlara çözüm olamamış hatta daha büyük sorunlara neden olmuştur. Özellikle 1970'li yıllarda askerî cuntanın Ignatius Kutu Acheampong yönetiminde başta olduğu yıllarda borçlar çoğalmış, kamu düzeni bozulmuş ve yozlaşmıştır¹¹.

1985 yılında kısa bir süre için Burkina Faso ile Batı Afrika Birliği adı ile birleşime gidilmiş ancak bu uzun süreli bir birliktelik olmamış, 1987 yılında Burkina Faso'da yaşanan ve Thomas Sankara'nın öldürülmesi ile sonuçlanan darbe ile bu birliktelik ansızın sona ermiştir. Daha önceki yıllarda darbelerde başrol oynayan ve 1979'da gerçekleştirdiği başarısız darbe girişimi sonrası 1981'deki darbeye ülkede iktidarı ele alan Jerry Rawlings demokratikleşme adına adımlar atmış, demokratik bir yeni anayasa çalışması başlatmış, bağımsız seçimlerin önünü açmış ve çok partili sisteme geçişi onaylamıştır. Basın ve fikir özgürlüğü önündeki engelleri kaldıran Rawlings, herkesin yasa önünde eşit olduğunu kabul eden ve BM'nin onayladığı insan hakları maddelerini onaylamıştır. 1981'de elde ettiği makamı 2001 yılına kadar sürdüren Rawlings, 2001 yılında gerçekleştirilen seçimlere yeni anayasa gereği katılmadığı için iktidara John Agyekum Kufuor gelmiştir. 2004 seçimlerini de kazanan Kufuor, 2008 seçimlerine yasa gereği üçüncü bir başkanlık dönemi için

⁹ John Igué, "Regional Dynamics in West Africa", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 52–65.

¹⁰ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

¹¹ Antoine Raogo Sawadogo, "Changing African States", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 47–51.

katılamayınca John Atta Mills çoğunluğu elde eden aday çıkmayınca gerçekleştirilen iki turlu seçimde Gana'nın yeni devlet başkanı olmuştur. 2012 yılına kadar bu görevini sürdüren Mills'in Temmuz 2012'de beklenmedik bir şekilde hayatını kaybetmesi neticesinde başkan yardımcılarında John Dramani Mahama bu göreve atanmış, Aralık 2012'de gerçekleştirilen ara seçimler ile de makama resmen seçilmiştir.¹² 2016 genel seçimleri sonucunda Nana Akufo-Addo 7 Ocak 2017'de başkan oldu. Sıkı çekişmeli 2020'deki seçimi sonrasında yeniden seçildi¹³. Gana, 1992'den beri rekabetçi çok partili seçimler düzenliyor ve iki ana siyasi parti, Ulusal Demokratik Kongre (NDC) ve Yeni Vatansever Parti (NPP) iktidarı devrediyor. Başkan Nana Akufo-Addo (NPP), Aralık 2020'de yeniden seçildi, eski başkan John Mahama'yı (NDC) mağlup etti¹⁴.

Hükümet, 2022'nin başlarından bu yana ciddi bir ekonomik ve mali krizle karşı karşıya kaldıktan sonra Uluslararası Para Fonu'na (IMF) başvurdu ve üç yıllık 3 milyar ABD doları değerinde bir anlaşma aldı. Aberdeen Üniversitesi'nden ekonomist Theophilus Acheampong, IMF anlaşmasına rağmen "Gana'nın henüz beladan kurtulmuş olmadığını" öne sürüyor.¹⁵

Ganalıların yüzde 87'si ülkelerinin "yanlış yöne" gittiğini düşünüyor, yüzde 77'si ise yolsuzluk düzeyinin geçen yıl arttığını düşünüyor. Bunlar Afrobarometer'ın 2022 yılında gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularıydı.¹⁶

Gine

XV. yy'ın ortalarında günümüzdeki Gine kıyılarına gelen ilk Avrupalılar olan Portekizli tüccarlar ve kaşifler, buradaki halktan ziyade Gambiya Nehri ağzında bulunan topluluklar ile ticaret yapmışlardır. Özellikle Portekizli denizci António Fernandes'in 1445-1446 yılları arasında gerçekleştirdiği gözlemler ile Gine kıyıları hakkında bilgi sahibi olunmuştur.¹⁷

Avrupalılar ilk olarak XVI. yy içerisinde günümüzde Gine'nin başkenti konumunda

¹² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

¹³ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

¹⁴ Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861, s. 8'den naklen, Freedom House, Freedom in the World 2023: Ghana, March 2023.

¹⁵ Kavas, "Orta Afrika Cumhuriyeti", s. 397-399.

¹⁶ Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861, s. 8'den naklen, Freedom House, Freedom in the World 2023: Ghana, March 2023.

¹⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

olan Conakry açıklarında yer alan küçük adaları ticaret merkezi olarak kullanmaya başlamışlar, adaları da "Ilhas dos Idolos" (Türkçe: İlahiler Adası) olarak adlandırmışlardır. Bu duruma rağmen Gine sahilleri XIX. yy ortalarına kadar Avrupalılar tarafından kalıcı olarak kullanılmamıştır. 1850 yılından itibaren Fransızlar bölgede hakimiyet kurmaya çalışarak bölgeyi kolonileştirmeye başlamışlardır. Fransa, Portekiz'in kuzeyde sahip olduğu kıyı şeridi ile güneyde Britanyalılar'ın sahip olduğu kıyı şeridi arasında kalan küçük bir kıyı şeridini işgal etmeye çalışarak iç kısımlara doğru ilerlemeye çalışmışlardır. Bu bölgede başlatılan işgal faaliyetleri "kölelik karşıtı hareket" adı altında gerçekleştirilmiş, Fransız deniz memurları buradaki yerel yöneticiler ile anlaşmalar imzalanmış, bu imzalar neticesinde de köle ticaretine son vererek onun yerine altın, mum, fildişi ve hayvan kürkü ticareti gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Fransa tarafından atılan bu adımlara 1880'li yıllardan itibaren özellikle bölgenin iç kısımlarında bulunan ve ilerleyen yıllarda Gine'nin ulusal kahramanı olacak olan Samori Ture önderliğinde yaşayan topluluklar muhalif bir tutum sergilemiş, 1882 yılında da Fransızlara ilk askeri yenilgiyi yaşatmışlardır. Bu süreçte Sudan (günümüzdeki Senegal ile Sudan arasındaki bölge) olarak adlandırılan bölgede büyük bir hakimiyet elde ederek imparatorluk oluşturan Ture, günümüzde Gine'nin doğu kısımlarını da hükümdarlığı altına almıştır. Bunun haricinde günümüzdeki Mali'nin güneyi, Fildişi Sahili'nin kuzey kesimleri ile Burkina Faso'nun belli bir bölümü bu imparatorluk içerisinde yer almaktaydı. Ture tarafından oluşturulan bu imparatorluk 1875 yılından 1893 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. 1891 yılına kadar Fransa ile arasında bulunan antlaşma gereği herhangi bir fiili saldırı olmasa da, Fransa bu süreçte askeri yöntemlerin yanı sıra yerel grup liderleri ile yaptığı antlaşmalar ile bu bölgedeki varlığını genişletmiştir. Bu yaşananlar neticesinde Ture, 1894 yılında imparatorluğunu o anki konumundan 600 km doğuya taşıyarak, günümüzdeki Gine topraklarından tamamen çıkmıştır. Bu doğuya kayma işlemi sonucu "İkinci Samori Ture İmparatorluğu"nu kuran Ture, bıraktıkları bölgelerde Fransa'nın egemenlik kurmasını engelleyememiştir. Yaşanan bu gelişmeler nedeniyle 1891 yılından itibaren Ture ile sürekli doğu yönünde ilerleyen ve kendilerini de bu yönde ilerlemesine neden olan Fransa arasında çatışmalar yaşanmıştır. 1881 yılından Fransa'nın Fulbe Krallığı ile yaptığı "Koruma Antlaşması" 15 yıl boyunca devam etmiş, 1896 yılında bu antlaşmaya son vermiş, ülkenin kralını öldürerek bölgeyi kukla yönetime emanet ederek dolaylı yoldan elde etmişlerdir¹⁸.

¹⁸ Narcis Serra, Demokratikleşme Sürecinde Ordu: Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Reformu Üzerine

1885 yılında Conakry, Fransa Valisi'nin Gine'deki ilk yerleşim yeri olmuş, burada bulunan valilik 1893 yılına kadar Fildişi Sahili'nde bulunan Dahomey için de sorumlu olmuştur. Almanya'nın bu bölgede hak sahibi olduğu Kapitaï ve Koba bölgelerinden 24 Aralık 1885 tarihinde Fransa lehine çekilmesi ile bölgede tam bir hakimiyet kuran Fransa, Berlin Konferansı sonucu 15 Mayıs 1886 tarihinde Portekiz ile anlaşarak bölgedeki sınırların tam olarak çizilmesine olanak sağlamıştır. Bölgenin, 1892-1893 döneminde Fransız Batı Afrika'sı içerisinde yer alan bir koloni olduğu ilan edilmiştir. 1897 yılından itibaren her bir kişiden alınan vergiler, o dönem ki yönetimin en önemli vergi gelir kaynağını oluşturmaktaydı. Fransa yönetimi altındaki bölgelerde hakimiyeti tam olarak sağlama amacını hedeflemiş, bölgelerindeki liderleri bu konuda yeterli gördüğü takdirde yönetime devam etmesini sağlıyor, yeterli kapasitede görmediği liderleri de hemen değiştiriyordu.

Fransa, diğer birçok Afrika sömürge bölgelerinde olduğu gibi Gine'de de elde edilen her toprağı kendilerinin kazandığı ve sahip olduğu toprak olarak görmekteydi. 1904 yılında bölgede bulunan tüm boş yani kullanılmayan ya da üzerinde herhangi bir yapı bulunmayan tüm toprak parçalarını Fransa toprağı ilan etmiştir. 1925 yılından itibaren bölgedeki yerel halkın da koloni yönetiminde yer alması konusunda adımlar atılmış lakin bu girişim herhangi bir etki yaratmamıştır.¹⁹

Fransa anakarasının Almanya tarafından işgal edilmesi sonucu Fransız Batı Afrika'sı üyeleri, Almanya ile işbirliği içerisinde olan Vichy hükûmeti ile Londra'da Özgür Fransa'nın sürgündeki hükûmetinin lideri Charles de Gaulle arasında tercih yapmak zorunda kalmış, Charles de Gaulle hükûmetini destekleyen Fransız Ekvatorial Afrika'sı hariç, Fransız Ginesi'nin de dahil olduğu diğer tüm bölgeler Vichy yönetimini destekleme kararı almışlardır. Bu gelişmeler neticesinde Gine'de de Almanya'da sürdürülen politikaların bir yansıması olarak sömürge bölgelerinde ırkçı yasalar kabul edilmiş, "sadece beyazlar" ibaresinin olduğu tabelalar bölge genelinde asılmış, siyahilere yönelik ayrımcı bir politika izlenmiştir. Almanya'nın ve böylece Vichy rejiminin savaşı kaybetmesi neticesinde de bu tür ırkçı ve ayrımcı faaliyetlere bölgede son verilerek eski düzene geri dönmüştür.²⁰

1958 yılında Charles de Gaulle'un önemli yetkiler ile Fransa'da başbakan olması sonrasında, bu yetkilerini ilk olarak yeni bir anayasanın kabulünü referanduma götürerek

Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 10.

¹⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

kullanmıştır. Bu referandumda ayrıca Fransa'ya bağlı bulunan sömürge bölgeleri kendi gelecekleri hakkında da seçim yapma durumundaydılar. Buna göre sömürgeler ya Fransa'ya daha sıkı ve tamamen bağlanmayı ya da derhal bağımsızlık ile Fransa'nın tüm desteğinden yoksun kalmayı oylamış olacaktı. Bu dönemde Fransız Batı Afrika'sının en önemli ve güçlü partisi olan ve gelecekte Afrika'daki frankofon ülkelerde başa gelecek kişilerin içerisinde çıktığı "Rassemblement Démocratique Africain" (RDA) partisinin Gine'deki lideri olan Ahmed Sékou Touré, "varlık içerisinde köle olacağıma, yoksulluk içerisinde özgür olurum" tezi ile bağımsızlıktan yana tavır alarak oylamada bir milyondan fazla Gine'nin Fransa'ya bağlanmaya karşı oy kullanmasını sağlamış, 2 Ekim 1958 tarihinde de Touré önderliğinde bu referandumun yapıldığı sömürge bölgeleri içerisinde bağımsızlığını ilan eden tek ülke olarak ön plana çıkmıştır.²¹

Gine'nin Fransa'ya bağlı kalmayı reddeden oylaması sonucunda bağımsızlığı kazanmış olsa da Fransa yaşanan bu durum neticesinde ülke içerisinde bulunan binlerce sivil çalışanını geri çekerek Fransa'ya geri göndermiştir. Gine'de bulunan tüm telekomünikasyon altyapısı ile hastane, okul gibi yerlerde bulunan büro malzemeleri ile tıbbi araç ve gereçler ile ilaçlar kullanılamaz bir halde bırakılmış ya da lagünlere atılmıştır. Bu olayların yanı sıra Gine ile tüm ticari ilişkileri sonlandıran Fransa, bağımsızlık kararını bu kararlar ile cezalandırma yoluna gitmiştir. Gine, Fransa ile kaybettiği bu yakın çalışma ortamını Sovyetler Birliği ile yakalama gayreti içerisinde girmiş, bu yakınlık sayesinde de Sovyetler Birliği ülkeye boksit çıkarılması ve işlenmesi konusunda yardım etmiştir. Touré 1961 yılında Sovyetler Birliği'nin kendisi ile ilgili gizli bir planın içerisinde olduğunu iddia ederek ilişkileri bitirmiştir.²²

Touré, ülkesinin Afrika'da yer alan frankofon bölgeleri içerisindeki bağımsızlığı ne denli önemli ise, 1957 yılında bağımsızlığına kavuşan Gana'nın İngilizce konuşan bölgeler içerisindeki ilk bağımsızlık olması nedeniyle bu ülke ile olan ilişkilerini genişletmek hedefindeydi. Bu doğrultuda Gana lideri Kwame Nkrumah ile sosyalist ve Pan-Afrika fikirlerini paylaşarak, birleşik bir Afrika'nın dünyada hak ettiği yere gelebileceğini ifade ediyordu. 1958 yılında iki ülke kısa süreli de olsa Afrika Devletler Birliği çatısı altında birleşmiş, bu birliğe 1961 yılında Mali'de katılmış ancak bu birliktelik 1962 yılında

²⁰ Michael C. Desch, *Civilian Control of the Military: The Changing Security Environment*, The Johns Hopkins University Press, London, 1999, s. 4-5.

²¹ Vladimir O. Rukavishnikov, Michael Pugh, *Civil-Military Relations in Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Guisepe Caforio, Springer, Pisa, 2006, s. 136.

²² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

sonlandırılmıştır²³.

Bağımsızlık sonrası izlenen politikaların başında ülke genelinde ortak bir Afrika kültürünün oluşturulma planı ciddi oranda desteklenmesi gelmiş, yaygın olan kabilecilik düzenine son vermeyi amaçlamıştır. İlk başlarda olumlu adımlar atılsa da daha sonra tek parti düzeni kurarak ülkede muhaliflere yönelik sert adımlar atmış, ülkede işsiz olan gençler için çalışma zorunluluğu getirmiş ve diktatör bir rejim oluşturmuştur.

1970 yılında Mar Verde Operasyonu kapsamında komşusu olan Portekiz kolonisi Portekiz Ginesi (Gine-Bissau) üzerinden silahlı kuvvetler ülkeye giriş yaparak hükûmeti devirme girişiminde bulunmuştur. Portekiz'in de silah ve mühimmat desteği sağladığı kuvvetlerin gayesi Portekiz Ginesi'nde faaliyet gösteren özgürlük hareketi PAIGC'e destek verdiğini düşündükleri Touré'yi ülke yönetiminden uzaklaştırmaktı. Birkaç gün süren çatışmaların neticesinde Gine ordusu saldırganları yenerek ülkeden çıkarmıştır.²⁴

Sekou Touré kalp ameliyatı olmak için gittiği Amerika Birleşik Devletleri'nde 26 Mart 1984 tarihinde ameliyat sonrası ölmüştür. Touré'nin ölümü sonrası bu göreve geçici olarak başbakan Louis Lansana Béavogui atanmış olsa da görevinin henüz ilk haftasında 3 Nisan 1984 tarihinde Lansana Conté ve Diarra Traoré önderliğinde gerçekleştirilen kansız askerî darbe ile görevinden uzaklaştırılarak Lansana Conté başkanlık, Diarra Traoré'de başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Conté iktidarı döneminde bir önceki dönemde yaşanan insan hakları ihlallerini eleştirmiş, demokratikleşme sağlanamasa da sosyalist düzenden vazgeçmiş, 250 siyasi tutukluyu salıvermiş ve 200.000 Gine vatandaşının ülkelerine geri dönmesini sağlamıştır²⁵.

1992'de yaptığı açıklama ile sivil bir hükûmete dönüleceğini ifade eden Conté, 1993 yılında gerçekleştirilen devlet başkanlığı seçimlerine katılarak kazanmış ve bu göreve seçilen cumhurbaşkanı olarak devam etmiştir. 1995 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde Conté'nin partisi zafer ile ayrılmıştır.

Gine 2000 yılında komşu ülkeleri Liberya ve Sierra Leone'de yaşanan iç savaşın bir parçası olmuş, bu ülkelerden kaçan asi güçler Gine sınırlarına girmiş ve böylece Gine'nin de iç savaşın eşiğine gelmesine neden olmuştur. Yaşanan bu olaylar neticesinde Conté komşu

²³ Roy Pateman, Intelligence Agencies in Africa: A Preliminary Assessment, The Journal of Modern African Studies, Vol. 30, No. 4 Aralık- 1992, s. 581.

²⁴ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

²⁵ René Lemarchand, The C.I.A. in Africa: How Central? How Intelligent?, The Journal of Modern

ülkelerin Gine'nin doğal zenginliklerini elde etme çabası içerisinde olduğunu ifade etmiş, bu ifade söz konusu ülkeler tarafından yalanlanmıştır.²⁶

Dış siyasette bunlar yaşanırken, Conté ülke içerisinde en önemli muhalefet liderlerinden biri konumunda olan Alpha Condé'yi ülkeyi tehlikeye soktuğu için cezaevine göndermiş, kendisini bir dönem daha başkan yapacak olan anayasa değişikliğini de referanduma sunarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bu referandum sayesinde 2003 yılında üçüncü dönemine başlayan Conté, aynı yıl komşu ülkeleri Sierra Leone ve Liberya ile anlaşmalar imzalayarak asi güçlere karşı birlikte hareket etme kararı almıştır. Conté 2005 yılında uğradığı bir suikasttan kurtulmayı başarmıştır²⁷.

Şubat 2007'de muhalefetin ülke genelindeki en büyük sendikalar ile birlikte hareket etmesi neticesinde Gine genelinde grev kararları alınmış, bu grevler halk ayaklanmasına dönüşmüş, Conté'de bu olaylar nedeniyle talepleri karşılamak zorunda kalmıştır. Talepler arasında yer alan tarafsız başbakan ataması noktasında Lansana Kouyaté başbakan olarak atanmış, bir diğer önemli talep olan gıda maddelerin ücretlerinin düşürülmesi konusu da işleme alınarak gıda maddelerinde fiyat indirimleri gerçekleştirilmiştir²⁸.

2007 yılının başında alınan bu kararlarda geri dönüşler gören ve özellikle gıda madde fiyatlarının yeniden yukarıya doğru düzeltildiğini ifade eden ve siyasi kararların meclis dışında bulunan muhalefet üyelerin bilgisine başvurulmadan alındığını savunan muhalif sendikalar yağmur sezonunun bitmesi ile birlikte yeniden grev kararı almışlardır.

Başbakan Kouyaté Mayıs 2008'de görevinden alınmış, aynı ay ordu içerisinde huzursuzluklar yaşanmış, Haziran 2008'de polisler, öğretmenler ve doktorlar da greve gitmiştir. Ülke genelinde yaşanan bu olayların sonucunda cumhurbaşkanı Conté 20 Haziran 2008 tarihinde içerisinde ilk defa muhalifleri temsilen bakanların da yer aldığı yeni hükûmeti açıklamış, Ahmed Tidiane Souaré'yi de başbakan olarak atamıştır²⁹.

23 Aralık 2008 tarihinde Conté'nin uzun süreli hastalığının etkisi ile hayatını kaybetmesi sonucu anayasa gereği oluşan boşluğu geçici görev ile meclis başkanı Aboubacar Somparé üstlenmesi gerekirken, Conté'nin ölümünden sadece bir gün sonra bir grup ordu

African Studies, Vol. 14, Issue 3, 1976, ss. 401-426

²⁶ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

²⁷ Bk. Bruce Oudes, The CIA in Africa, Africa Report, Washington 1974.

²⁸ René Lemarchand, , American Policy in Southern Africa: the Stakes and the Stance, 1978, s. 355.

²⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

üyesi adına devlet radyosundan ulusa seslenen ordu komutanı Moussa Dadis Camara hükûmetin ve diğer kamu kurumlarının lav edildiğini, sivil anayasanın askıya alındığını, sendikaların işlemlerinin durdurulduğunu açıklamıştır. Gine halkının derin bir çaresizlik içerisinde olduğunu vurgulayan Camara, sivil ve askeri kişilerin birlikte oluşturacağı bir danışma kurulu ile ülke yönetiminin sağlanacağını ifade etmiştir³⁰.

28 Eylül 2009 tarihinde Gine ordusu Camara'nın otorite yönetimine karşı protestolarda bulunan göstericilere karşı sert bir müdahalede bulunmuş, yaşanan olaylarda 157 gösterici ölmüştür. 3 Aralık tarihinde uğradığı suikastten ağır yaralı olarak kurtulan Camara, tedavi olabilmek için Fas'a gitmiştir. Camara Ocak 2010'dan bu yana Burkina Faso'nun başkenti Ouagadougou'da yaşamaktadır³¹.

27 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirilen ve ordu mensuplarının katılmasının yasaklandığı devlet başkanlığı seçimleri Gine'nin bağımsızlığını kazandığı 1958 yılından bu yana gerçekleştirilen ilk bağımsız seçimler olarak kayda geçmiştir. 24 adayın yarıştığı seçimlerin ilk turunun sonuçlanması sonrasında ortaya çıkan birçok şikayet nedeniyle ikinci tur seçimleri birçok kez ertelenmiştir. Bu ertelemeler olaylara neden olmuş 24 Ekim 2010 tarihinde planlanan ikinci tur seçimlerinin yapılmaması ile birlikte bu iki üyenin mensubu olduğu Fulbe ve Malinke etnik grupları arasında ölümlü çatışmalar yaşanmış, bu olaylar neticesinde ordu toplantı ve gösteri yasağını devreye almıştır. İkinci tura kalan eski başbakanlardan Cellou Dalein Diallo ile uzun süreli muhalefet liderlerinden Alpha Condé arasında yaşanan çekişme 7 Kasım 2010 tarihinde yapılan seçim ile noktalanmış, Alpha Condé bu seçimlerden başarılı çıkarak Gine'nin yeni cumhurbaşkanı olmuştur.³²

Ülkenin özel kuvvetleri komutanı Yarbay Mamady Doumbouya, 9 Eylül 2021'de bir darbeyle Başkan Alpha Conde'yi devirdi. Ekim 2022'de iktidardaki Ulusal Kalkınma Rallisi Konseyi (CNRD), ECOWAS'ın daha önce önerilen 39 ve 36 aylık zaman dilimlerini reddetmesinin ardından sivil yönetime geçiş için 24 aylık bir zaman çizelgesi üzerinde anlaşmaya vardı.³³ Güney Afrika merkezli Issaka K Souaré Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü,

³⁰ O'ROURKE Lindsey, Secrecy and Security: U.S.-Orchestrated Regime Change During The Cold War, University of Chicago Department of Political Science, Yayınlanmış Doktora Tezi, Chicago- Illinois, Haziran 2013, ss. 9-12

³¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

³² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

³³ Maria Manea -Gabriela, Jürgen Rüländ, Hans Born (Eds), The Politics of Military Reform: Experiences from

yeni anlaşmanın "kolayca izlenebilen, sonuca dayalı bir geçiş zaman çizelgesi ve gündemi" içerdiğini söylüyor.³⁴

Ancak muhalefet partileri, darbenin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen anayasal düzeni yeniden tesis etmek için herhangi bir adım atılmadığını söyledi: "Hala bir anayasa taslağı, seçim kanunu, seçim yönetim organı, teknik operatör, seçmen kaydı ve gerçekçi bir düzenleme yok."³⁵

Sonuç

Askeri darbelerin, gelişmekte olan ülkelerin iç siyasi işleyişine müdahale aracı haline getirilebildiğine dair öngörü bu çalışmanın ele aldığı örnekler ve analizlerle doğrulanmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın kısıtlı imkânları içinde yer verilemeyen daha pek çok siyasi olay, söz konusu kanaate katkı yapacak niteliktedir. Sömürgeci geçmişten bağımsızlığa uzanan yolda kurulan yeni sömürgeci ağlar, çoğu sömürgecilik sonrası kurulan Batı Afrikalı devletlerin siyasi ve ekonomik zayıflığından istifade etmeyi bilmiş, yerel elitlerin çıkarları kullanılarak siyasal bozulma sürekli hale getirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'nın, Batı Afrika'ya yaklaşımları genel dış politika ve güvenliğe dair eğilimleri ile ele alınmıştır. İki devletin bölge üzerinde elde ettikleri nüfuz alanları ve müdahalecilik geçmişlerine bakıldığında neokolonyal bir ağ kurdukları görülmektedir. Her iki devlet de nüfuz araçlarını kurumsal yakınlık ve sosyalleşme çerçevesinde etkin biçimde kullanmaktadır. ABD'nin 20. yüzyılın ikinci yarısında Soğuk Savaş'ın da etkisiyle Batı Afrika'ya yerleşmesi ticari faaliyetlerin yanı sıra diplomasi ve iş birliği sayesinde gerçekleşmiştir. İngilizce konuşan ülkeler başta olmak üzere bölge ülkelerine yönelik yardım faaliyetleri gözle görülür şekilde artmaktadır. ABD Başkanı John F. Kennedy'nin yönlendirmeleriyle Afrika ile ilk ciddi diplomatik etkileşim bu yardımlar sayesinde yaşanmıştır.

Gana'daki Volta Projesi bunun en önemli örnekleri arasındadır. Volta gibi projelerin bölgede ABD tarafından üstlenilmesi hiç şüphesiz Sovyetlere temayül gösteren devletleri kendi nüfuz alanına çekme amacı taşımaktaydı. Dolayısıyla ABD'nin hem Afrika kıtası hem

Indonesia and Nigeria (içinde), Springer, Berlin-Heidelberg, 2013, s. 67

³⁴ Cristophe Champin, *Securité: Le Nouveau business mercenaires*, MFI (Fransa Savunma Bakanlığı Resmi Dergisi), no. 944, 30 Ekim 1998, Paris, s. 18.

de Batı Afrika alt bölgesine ilgisi Soğuk Savaş mücadelesi içinde anlam kazanmaktadır. Aynı dönemde ticari faaliyetler ve kalkınma iş birliğinin de ötesinde askeri iş birliği de ivme kazanmaktadır. Teknik eğitim ve danışmanlık konularında yapılan çalışmalar 1960'larda Amerikalı subayların sahada görev almasıyla Batı Afrika'ya taşınmaktadır. Askeri eğitim ve danışmanlık alanında işbirliği 1970'lerden itibaren IMET (International Military Education and Training) programı ile daha kurumsal ve sistemli bir hale bürünmektedir. Bu programa katılan Batı Afrikalı subaylar ile Amerikalı askeri danışmanlar arasındaki sosyalleşme, ABD'nin bölgedeki nüfuz kaynakları arasında yerini almaktadır. Mali 2012 askeri müdahalesinde görüldüğü gibi, sivil-asker ilişkilerine olumlu katkı yapma iddiasındaki IMET programına katılan yerli subaylar darbe organizasyonu gerçekleştirebilmekte ve ABD'den düşük tonda tepkiler almaktadır. ABD'nin askeri eğitim programlarına on binlerce Batı Afrikalı subayın katıldığı çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.

Fransa ise Batı Afrika'nın büyük çoğunluğunu sömürgeleştirmiş ve bölgeye adını vermiş bir iktidar odağı olarak yeni sömürgecilik hedeflerini sistematik biçimde gerçekleştirmeye koyulmuştur. Sömürgeciliğin sona ermesinden önce "Fransız Batı Afrikası" olarak anılan bölgede bugün dahi Fransa'nın tartışmasız bir nüfuzu söz konusudur. Bunun temel nedenleri önce Fransa'nın dış politikası içinde soruşturulmuştur. 1950'lerin sonunda Charles De Gaulle'nin iktidara gelmesiyle başlayan Beşinci Cumhuriyet'in dış politikası üç esasa dayandırılmaktadır: İkinci Dünya Savaşı'nda tehlikeye düşen ulusal bağımsızlık, Afrika kıtası üzerindeki çıkarların devamı ile sağlanacak 'grandeur' (büyüklük, büyük devlet kalma ideali) ve büyük devletlerle rekabette önemi artan 'nükleer güç olma'. Sonuncu ilkenin gerçekleşmesi, ikincide olduğu gibi Afrika'daki menfaatlerini koruma yoluyla mümkün olabilmektedir. Zira nükleer güç olmak için gerekli uranyum bu kıtada fazlasıyla bulunmakta ve ayrıca Afrika'nın geniş toprakları nükleer denemeler için elverişli görülmektedir. Tüm bu hedef ve imkanların farkında olan Fransa Cumhuriyeti, sömürgeciliğin sona ermekte olduğu yeni dönemde neokoloniyal bir nüfuz alanı oluşturmakta gecikmemiştir. Sömürge idaresinden ayrılacak ülkeler için bir hazırlık süreci oluşturma adına özerk yönetimlerden müteşekkil bir Communauté (Fransız Milletler Cemiyeti) meydana getirilmiştir. Communauté ile Batı Afrikalı sivil ve askeri elitler, siyaset ve bürokraside rol almaya başlamışlardır. Bu süreçte Fransa'nın tercihleri önem arz ettiği için, Fransa dolaylı yollardan bu elitlerin kimler

³⁵ Özlem Demirkıran, Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, vol. 3, sayı 5, 2007, Isparta, s. 81.

olacağını, ülkeyi yönetecek sınıfı belirleme fırsatına sahip olmuştur. Bağımsızlıkların elde edildiği dönemde Fransa yeni devletlerle imzaladığı antlaşmalar sayesinde yeni bir aşamaya geçmiştir. Ortak para biriminin kullanılması (Frank CFA), Fransa'ya krizlerde müdahale hakkı veren savunma ve işbirliği, karşılıklı ticaret, kültürel işbirliği ile enerji ve maden kaynaklarının kullanımına dair antlaşmalar neokolonyal ilişkinin hukuki zeminini oluşturmaktadır. Bu antlaşmalardaki taahhütler Fransa tarafından bağımsızlıklar için bir ön şart olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

Achille Mbembe, "General Overview of Issues", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 39–45.

Ahmet Kavas, "Orta Afrika Cumhuriyeti", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. XXXII, s. 397–399.

Antoine Raogo Sawadogo, "Changing African States", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 47–51.

Bruce Oudes, The CIA in Africa, Africa Report, Washington 1974,.

J. Goebel, C. Ampagoomian and A. Touré, "Conflict Management Training", Conflict, Social Capital and Managing Natural Resources: A West African Case Study, (Ed. Keith M. Moore), Oxford, 2005.

Cristophe Champin, Sécurité: Le Nouveau business mercenaires, MFI (Fransa Savunma Bakanlığı)

Jibrin Ibrahim, Democratic Transition in Anglophone West Africa, Dakar/Senegal, 2003, p. 2.

John Igué, "Regional Dynamics in West Africa", Towards a Better Regional Approach to Development in West Africa, (Eds. John Igue and Sunhilt Schumacher), Accra (Ghana), 2002, pp. 52–65.

Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861, s. 8'den naklen, Freedom House, Freedom in the World 2023: Ghana, March 2023.

Louisa Brooke, "Coups and political stability in West Africa", House of Commons Library, 18 September 2023, no. 9861, s. 8'den naklen, Freedom House, Freedom in the World 2023: Ghana, March 2023.

Maria Manea -Gabriela, Jürgen Rüländ, Hans Born (Eds), The Politics of Military Reform: Experiences from

Michael C. Desch, Civilian Control of the Military: The Changing Security Environment, The Johns

Narcis Serra, Demokratikleşme Sürecinde Ordu: Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Reformu Üzerine

O'ROURKE Lindsey, Secrecy and Security: U.S.-Orchestrated Regime Change During The Cold

Özlem Demirkıran, Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969), Süleyman

René Lemarchand, , American Policy in Southern Africa: the Stakes and the Stance, 1978, s. 355.

René Lemarchand, The C.I.A. in Africa: How Central? How Intelligent?, The Journal of Modern

Roy Pateman, Intelligence Agencies in Africa: A Preliminary Assessment, The Journal of Modern

Vladimir O. Rukavishnikov, Michael Pugh, Civil-Military Relations in Handbook of the Sociology

African Studies, Vol. 14, Issue 3, 1976, ss. 401-426

African Studies, Vol. 30, No. 4 Aralık- 1992, s. 581.

Ahmet Kavas, “Afrika’da Bütünleşme Hareketleri”, Stratejik Öngörü, S. 4, 2005, s. 37-47.

Claire Brunel, “Maghreb Regional Integration”, Maghreb Regional and Global Integration: A Dream to Be Fulfilled, (Eds. Gary Clyde Hufbauer and Claire Brunel), Washington, September 2008, p. 7.

Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, vol. 3, sayı 5, 2007, Isparta, s. 81;.

Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 10.

Hopkins University Press, London, 1999, s. 4-5.

Illinois, Haziran 2013, ss. 9-12

Indonesia and Nigeria (içinde), Springer, Berlin-Heidelberg, 2013, s. 67

of the Military, ed. Guiseppa Caforio, Springer, Pisa, 2006, s. 136.

Resmi Dergisi), no. 944, 30 Ekim 1998, Paris, s. 18.

War, University of Chicago Department of Political Science, Yayınlanmış Doktora Tezi, Chicago-

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gana>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine>